

БАЙЫРЛАЛ-БИЛЕ!

Эргим чангыс чер-чурттугларывыс, хадум!

Чөөн чүк улустарының болгаш тыва чонун аи календарыгы чыл санаашкынын ёзу-гаар Чаа чыл — Шагаа хүнү үнүп келди. Чаа чыл-биле, Шагаа-биле Тываның хөй националдыг чонунга изиг байыры чедирдим. Тыва улустун национал байырлары болу берген Шагаа мун-мун чылдар бурунгаар демдеглеттинип келген ханы төөгүлүг. Шагаа — тыва улустун бурунгу чанчылыдарынын, ёзулалдар болгаш сагылгаларынын дээжизи синген улусчу байырлар.

1980 чылдарны сөөлзүредир тыва чонун чаагай чанчылыдарын катап эгидип эгелээни-биле Шагаа байырлары база катап чонуп, чыл санаанда-ла хөй-хөй аныак кижилернин сонургалын, билишкенин болгаш хүндүт-келин чаалап ап турар. Бо чылын Дагаа чылын үдөп, Ыт чылын уткуп тур бис. Тыва чонун чүс-чүс чылдарда хайгааран келген им-демдектеринден уткуп турарывыс Ыт чылы чаагай оштуг, үнүш-дүжүткүр, элбек-шилдиг чыл болур деп санап турар. Ындыг-ла болзун, чорук чогузун!

Уе чарын, берге-даа болза, бистин чонувус Шагааны болур-чогууру-биле бедик соруктуг уткуп, байырларынга бүзүрөп тур мен.

Бүгү-ле чаагай сүзүглелдерни, эп-найырал-чы чолукшуганы күзедим, курай-кура-ай!

Тыва Республиканың Президентизи

Ш. ООРЖАК.

1994 чылдың февраль 9.

«Шынның» номчукчуларынга

Бо чылдың февраль 11-де, Шагаа хүнүнде үнген «Шынның» номеринде Тыва Республиканың Президентизини байыр чедириниңинде ол номерни үндүрүп турган бөлүктүн харысалга чогу-биле частырылган болуңарында чамдык домактар утка чок, номчуктумас кылдыр үнген. Ол дээш солдунун редакциясы бүгү номчукчуларга бурузун билимишаан, иччан ажылдаан харысалгалар дежурый Чапай Сотпа, корректор Оюмаа Тас-оол оларны шынгын догтурканын лындадып тур. Ынчанга Президентиниң байыр чедириникини катап пардалдым.

АВТОМОБИЛЬ ОРУКТАРЫНЫҢ ТЫВА ТӨЛЕВИДЕЛ-СЕПТЕЛГЕ-ТУДУГ КАТТЫЖЫШКЫНЫНЫҢ САҢ-ХӨӨ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫНДА ШЫҢГЫ ХАЖЫДЫШКЫННАРНЫҢ ДУГАЙЫНДА ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

1994 чылдың февраль 7. № 30. Кызыл хоорай.

Улетпүр, энергетика, транспорт болгаш харыза яамызынын (Дьяков, Григорьев) талазында чогуур контроль чок турганынын түнелинде «Тыва автоорук» каттыжышкыны бодунун саң-хөө ажыл-чорудулганынын талазы-биле үе үенин дүргүзүп контрол-лашкар турганын, оон үржүндүг ук бүүрүлгө чегинге шынгын хажыдышкынынын болуңарын Тыва Республиканы Чазза демдеглет түр. «Тыва автоорук» каттыжышкынынын ажылдакчылары турган кижилер (Пономов, Тевестин, Уснова) бүүрүдүгенин ажыла-хептерин башкарыны оорунга Минусинск хоорайга баа-за тулаар деп чылдак-биле ал-бан дүжүлгө сооба ажылап, хүзүндү эрге-жанын колда-дан күрүенин хөй акиа-хө-рейтинин оруктар түдүгүг, септегезинге хамаарышпас сонугаларга чарылап келген. Чижээ, Москва хоорайда тупар «Весь мир» деп деле-гей театрынын төвүнө 1993 чылда 16 миллион рубльди, Сибириниң салдыг бажыныга бааланар дээш, «Тыва авто-орук» каттыжышкынынын хөзөлдөп алган бажынаын кезин дээш Косноярски-нин агроулетпүр салдыг бажыныга 8,5 миллион рубль-ди шилдип берген. Минусинск хоорайда «Централь-ный» микрорайонун чоттал-га бажынынын түдүгү кыл-дыр төлөвүл документация-зы дээш 710 муң рубльди, чер частогу дээш — 12 миллион рубльди, хүчүч дады-вир кылдыр 1 миллион ру-бльди «Енисей» төлөвүл био-розича шилдип берген.

Тыва Республиканың Чазза-ның доктаалы бола:

1. «Тыва автоорук» катты-жышкынында акиа-хөреңгилер-ни болгаш материалдыг үне-лиг чүүлдерин чогуур сорул-газынга дүшүрүп чарыдаа-рынга контроль чегис болу-еп деп санаар.
2. «Тыва автоорук» катты-жышкынынын эргезинде бү-дүрүлгелеринде ажыл-чорудул-газынга контроль болган бот-тан-далы талазы-биле Улетпүр, энергетика, транспорт болгаш харыза яамызынын (Дьяков, Григорьев) чегис ажыл-даанын демдеглет болгаш каттыжышкынга федералдыг болгаш левискээрнин орук фондуларынан тускайлаан акиа - база материал-техник-тиг курдалылары боттуг ажылаар талазы-биле эрге-жок чүгүлгө кемчелерни алды-рын ол яамыга дагыр.
3. Тыва Республиканын ишти-ки херектер сайыды В. Б. Кара-Сал автомобиль оруктар-ын тудуунага база септээр-инге көрдүгүн хөреңгилер-ни дүрүм чок ёзу-биле ча-рыдап турганынын фактыла-рынын талазы-биле истелгени кылдыр болгаш түнелинин дугайында Тыва Республиканың Чаззаанга 1994 чылдың фе-враль 28-ке чедир илеткээр.
4. «Тыва автоорук» катты-жышкынынын начальниги С. С. Санаа бо доктаалды чөвүлөдип баштаар чегинге чүгүлгөлөр көөр, орук фон-дунун лимиттерин толгаргай сонугалга боттуг болгаш кам-налгалыг чарылаарын хан-дыраар, автомобиль оруктар-ын тудуунага, септээрини, ажаар-ынын, чүртталга бажына-рын тудуунага, оларга чер алдырын айтырларын Ты-ва Республиканың Чазза-би-ле дүгүзүп тургаш, шит-төөлөр.
5. Бо доктаалдын күүсел-динге контрольбо Чазза Дар-газынын улус ажыл-агый алдырларынын амырдалчы хандырылганынын айтырыл-ганын талазы-биле ораакчы-зынын секретариатынга хү-лэндирер.

Ш. ООРЖАК.

Солун 1925
чылдын
август 31-де
үнүп эгелээн

ШЫНЫ

№ 29 (15249) ♦ 1994 чылдың февраль 15, вторник ♦

Солунга ат салган тагы 21.10. Садар өртөз 50 рубль.

КЫЗЫЛГАШАГААНЫ БАЙЫРЛААНЫ

Эртенги чывар чаактарны шонуп, алызында соогу кончуг. Ынчалда-даа Шагаа байырлар, Көк ыт чылында мөргүл кылдырып, ойнап-хөг-леп алыр дээн чон эргенинги 8 шак чөптөөндө-ле Каа-Хем биле Вин-Хем бел-динче уурун-суурункатп кээп турган. Келген кижилер бүүрү оовага азы-бүрү пестерни азып, экилген аш-чеминин дээжини салып турда көргөш, тыва чанчылы-дарың катап эгидип кээп турарыга кижилер өөрүссө арга чок. Тываның улус чамбы ламазы Казак Садак келгеш, кадан оовага азып, йөрээл кылгаш, «Эй-ле кыргай назлыгыңар мен-дир мен, чолукшучулар» дээш, кижилер бүүрү-биле менди солкуп чолукшаан. Кырган кижинин хө-лүгү тулуп, чолукшучуру кончуг бунягы аас-кежик деп чүвени чон билип, улуг лама башкының холун түдүп, чолукшуп турган. Хүн бодунун эргезин ап, чаа-ла үнүп орза-да, Каа-Хемин кешкеш, да-дан бичини үрүлгөр инек кеш-теринге олурупкаш бадый тур-да, камбы лама чарашынып көрүп, шүптү кижилерни даг эдээчче чаап, аңаа саң са-лып, мөргүл номчурун даг-напты. Башкы мөргүл кылдып, ном номчан сонда, оон са-гылың четтирген чон дагдан бадый, дошка болган маргыл-далаларга киржип, мөөрөйлө-көн. Эң-не солун, хөй киржи-кчил, аарыкчылардыг мөөр-лө — төвек болган. Манаа үлүг-даа, бичин-даа кижилер-нин денге киржип, оонга со-нуургалдын айтыр апаар, Те-вектин яны-яны хевирлеринге кымга-даа аштырбай, Ээр-бек шкколазынын 10-тү класс-чызы Радик Оюн тилекчи бо-луп, аскыр-дага-биле шан-наткан. Радик өрткөн чылгы Шагаага база бирги черин ал-гаш, хөй-биле шаңнатканын сүвьялар демдеглетпеге, аарык-чылар аңаа байыр чедирип турган. Ийги, үшкү чурк дээш «тулукшучу» база дүш-күрүлдү болган. Лазо Мон-гүш, ийги классчылар Далай Салчак, Сыдыс Хомушку да-раалаштыр шаңналдыг чедер-ли алганнар. Тилекчилерге дүлгөн этти шаңнал кылдыр берип турганын чон сонургап, оңу база моон сонгаар ажыл-лаар болза эки-дир дээрзин чүгүлгөп турганнар. Ол-даа чөп боор.

Көк ыт чылын уткуп келген кызылчылар, аалчылар ол эр-тен аът шалбааларынын, бу-га-шылыраа ойнаарынын, ыр-лаарынын конкурстарына кир-жип, камбы ламанын чагаанын биле дошка, харга тон-хевин кактап, хай-бачындын, хир-чамындан алдырып алган. Мөөрөй-маргылаалар эр-тиреринге «Күзел» театрынын артистерини киржилгезин эки-леп демдеглетпеге чөвүлгөп чыккан.

Шагаанын бирги хүнүнүн эртенги ёзулалыга Американын Каттышкан Штаттарынын Москвада элчин черинин тө-дөө М. Тамплин кээп кир-жип, Тыва дугайында, лама-хаманарың эт-херекселдерин дугайында чондан айтырып, чүрүкка тырттырып алган.

— Ужа! Эрткен субботада Көк ыт чылын уткуп алдырың Ша-гааны сонургап көөр дээш найысылалдың Арат шөлүндө тил каан өг чогуунга бар чыдырмыда, үткүй келген та-нырым эр ыңча дей каап-каш, каттыра-дыр.

— Төш! Ыа аразында тыва улустун хүндүлөжир чанчылы сагы-жымга кире хонуп кээрге, шала баштап чан-биле ың-чаар харылай соп кагдым.

Оон Шагаа хүнүнүн сагы-жымга үрөвезин бодоп, эр-ти ёзу-биле чолукшаан бис. Чамдык улустарны көөрүмгө, бистерни «өтүнүп» амырла-жып турлар. Аңаа келген чо-нун хөй кезин орус чанын сал-баавы илден-дир. Ийи хол түтүчүп, мендилежип каар. Ол-да Ужуралып, үткүжүп кел-ген улустун амыр-менди сол-күрүп, Шагаа үезинде тыва чанчылы оларнын кайы хи-ре сагып билерин бүүдү көр-зүнүп чорумда-ла, хөгжүм-үнү чангылаан берген сон-да, байыр-найырын башка-рыкчызы, культураны хоочун ажылдакчызы Эңги-оол Мон-гүш чалып, чараш тыва чер-де Шагаа хүнүнүн моорлап келгени-биле, чечен-мерген сөстүң йөрээл-биле чүс-чүс кызылчыларга, найысылалдың аалчыларынга чыгыг күзөш-кинерин кылгаш. Дээди Хурал даргазы К. А. Бичел-дин микрофонго чалаан. «Шагаа эрте-бүрүңгү байыр-лаа. Ооң ёзу-чүрүмү, сагыл-

Арат шөлүңгө келген чонунгү кичээңгейин, хөреңгетипкен, далдыр-долдур кылдыр каккылааны аарак театр иштинден токуу-лазын басып үнүп келгеш, «ко-ко» кылдыр эткилээш, микрофонга: «Ку-ка-ре-кулай» каапкан кызыл Дагаа (артист Надежда Наксыл) хаара туду берген. Оон ол микрофондан ырак эвесте дүжүлгезинге чоргаары аажок саадапкан. А ооң «командазы» чада кы-рынга чыксаалыккаш, таны-лап, йөрээл сөстөрүн ээлдиг ёзуугаар октагылаан.

Чүгүлгө Тывага эвес, а харын делегейин чамдык чурттар-дынга — Америкага, Голландияга, Бельгияга, Германияга ат-сурагалыг апарган тыва аас чогаалынын непередикчи-зи «Тыва» ансамбльдин арти-стери кандыг-даа оюн-тог-лаадан, концерт-ужуражылга-дан чыда каарлар эвес, арат чонунга бо-ла аян түдүп бээр-дир ийик чоп. Бо улаада олар «Тооруктуг долгай таным» деп ырыны Тыва АССР-ниң алдарлыг артист Дамба-Дор-жу Сат хостуг, чоргаар, өт-күт үнү-биле Шагаанын аал-чыларынга аян түдүп турда, оңу эске эш-өөрү үдөп турду-лар. Ол ырыны талантыгыг тыва улус чеге-даа дынааш, оңу эрте «актылай» бербестер, харын-лаа үлүг сонургал-би-ле хүлээп алдырар, аңаа ка-жан-лаа эрикпестер.

Хенертен үлүг, бие Ыттар эргезин улай-улай дыңналып келгиледи. Сактыра-ла: «Дү-жүлгөргө дүргөн саалап кө-рүнер, дээрги Ыт» дээш-даа ышкаш, Ол аразында үлүс: «Кели-келчи. Чоруп одур!» деп алгыры берди. Сүлде бо, кончуг үлүг Көк ыт ат-арже шилгел чоргаары аажок басып кел чор. Чаа чыл болу-нун долу эргезинге киргенин оштары ол. Шөлге ыры-хөг-лөп, кийги-шимен, салют-даашташкын база катап-ла диниреп-ле үнген. Чаа кы-рынга ужуражы берген Дагаа-биле Ыттың «ужуражылга-чугаазы» дошкуну аажок көзүлгөн: баштайгызы-лаа, сөөлүзү-лаа чаяттынган аажы-чанын чажырбаан. Ша-ла ыңчар, Чөөн чүк улустар-ынын чыл санаашкынын ёзу-гаар ыңчан, дан бажы шара-хер, даш бажы сарыг-шокор турда, суг мага-боттуг, кызыл-сарыг өңүңү, 7 кызыл менги-лик Дагаа 6 ак менгилик Көк-нытка оран-делегенин, өт-си-генин, үнүш-байлакты, амы-тан чоңу, хоорай-сууларыны, болгаш еске материалдыг ке-лжиктерни боттарының «дан-ы-зы» ёзуугаар хүлээлчип ал-ган. Ынчан: «Чаа чыл-биле, Шагаа-биле» деп күзөшкүн-нер шөлге улай-улай чачты-данган.

Шагаага турсааткан бай-ыр-найырын баштайгы, кол кезээ доосту бээр-де-ла, оюн-тоглаа, маргылаа-мөөрөйниң ужуу улам-на улап чоруй бар-ган. Ол хүн, дүш шонда, театр иштинге тывазыктар, үлгөс домактар, чечен сөстөр, дүргөн-чугалар талазы-биле үрэн сөстүн мөөрөйни, хөг-жүмүг шилерин септалары, балет бөлүңүң танчыла-

рын, эр, херээжен национал идик-хөп конкурсуун хөй-хөй кижилер сонургап көргөн, ма-гадап чанган. ТР-ниң шылы-раага бо чылгы чемпиону Чыртак-оол Оюнга үдүр элээн каш кижиниң хары угда ой-нааны — солун-даа, өөрдиг-лиг-даа болган. Ол 12 кижиге үдүр ойнааш, чүгүлгө чангы-зынга утурган. Чамдык аны-ктар ыңчан төвек теп мар-гышкан, аңаа барган өске-даа кижилер боттарының хууда талантынын бараалгаткаш, шаңнал-мактады ап, өөрүш-ку-манайлыг шагаалааннар.

Ам ол хүн көргөним онза-гай ийи чижекти кирип көр-рей. Чон аразында турумда, чогаалчы Эдуард Донгатк кий-гиз каапты. Көрүп көрүмгө, ак саазында бир-ле чүве орааган колдуктанган тур. Чангыга чед бергеш, баш-тайгы-ла чаным-биле: «Ужа!» деп баштактандым. Чогаалчы каттыргаш, эрги ёзу-биле чолукшуп кадым. Оон саазынын чаккаш, хендирбелер көргү-стү. Шыдаас мен деп шыңын сөгөлдим. Эрткен-дүшкөн аны-як эрлерни кий дээрге, черде чыгыкылаан хендирбелер кө-рүп кааш, бажын чаяр болгу-лады. Оңу сый шавар күжү-вус, аргавыс чок дээрлери ол. Ынчан туруушта, танымыры-ны аныак кижилер чедип келди. Хендирбелер көрүп кааш, ол каттыра каапты. Үш сөөктү үңгү-даа секунда чедирбейн улай-улай сый шапкылапкан, булт кылдыны. Онан-ичкөн, орлан-эрес эрми Май-оол Чоо-лү дээр. Ол — Кызылда ном үндүрер черин үлүг чүрүкчү Эдуард Донгатк чугаа-зы-биле алдыра, хөккүй чогаал-чылар үш хендирбе сый ша-вар дээш хондур-дүндүр үр-ле үрүңейчип, ачы-лачыр маргы-жып, бот-боттарын шоотчуп, кыжыржып, аажок-ла күш үндүргөн хире чордулар. Ын-дугай база болуудаар-дыр.

Шагаа хүнүнде Арат шөлүң-ге бир өг тил каан турган. Оон ханазынын лаштыга мындыг чарал көргөн мен: «Чамдык ужаны кым дүргөн чирини? Дөңт ужа бар, дөңт кижилер. Мөөрөйге кир-жиле бир кижиле 50 муң рубль салыр. Бигини шаңнал 200 муң рубль. Оон каш хуу-ну казыр, арканын тилекчи алыр!» Төш дугайында чаралдын утказы база ың-чыг. Ынчалда-даа киржи кижиле 120 муң рубль салыр. Ша-налы 120 муң рубль. Оон ба-за-ла хуу казыр, артып калган түнү тилекчиге тып-сыр. Чаа чыл уткаан байыр-лаа доосту бээр билек, ол өг-ге чед берлим. Эжиң акси-нда кижилер билек болду. Оңу көргөш: «Мөөрөй эгелей берген-дир» деп бодалым. Ын-дугай болбаан, а мөөрөйге кир-жилер чок болура, маргылажырынын өрткө-үне-зин 10 муң рубльге бадыйрып алган чарлап турлар. Бир ар-тист эр чеге-лаа ыңыларга, өжге кым-лаа кирбеди. Бо мөөрөйге хамаарыштыр улус-тун бодалдыры аңгы-аңгы болуудаан: «Мөөрөйлер түүп хөй-дүр. Ынча акшаны ка-жынын тынар боор», «Чамдык төштү 30 муң акшага кара

ДОЛАН БУРГАНДАН КЕЛГЕН УРУГ

Тоо жуу

(Эгеиз № 24 «Шында»),

Алдыңай Кудур-оолче дык мунгаргай апарган карактары-биле көрүп келгеш:
— Сенээ мен бир-ле чүве чугаалаан, хулээп ап көөр сен бе?
— Чүну чугаалаары ол?
— Ону сен билип алыр ужурулуг сен.

Ынча дээрге Кудур-оолдун чүрээ кезек каада соптапай берген ышкы болган. Оон арны безин өскерли берген. Ол Алдыңайже кударанчыг кылдыр көрүп келгеш:
— Азы сен өскерлип турар кижи сен бе, Алдыңай?
— Өскерлип деп чүндү аан.

— Ынчаарга чүл?
— Бистер кады чуртта-вас ужурулуг улус-тур бис. Сен ону билип алыр ужурулуг сен.
— Ол чугаа Кудур-оолга чаныш ышкы коргунуч кылдыр дыналган. Ол уругже чыг топтап көргөш:
— Чүү деп турар кижи боор сен. Мен сени билбейн тур мен. Чок чок. Сөөк-биле чурттавайн баарынын орунуга олү бээр мен — дээш уругун сан-майык чокка ошай-ла берген.
— Ынчанайм көр. Бистер чөле чуртта-вас ужурулуг улус-тур бис. Сен эки кижи сен, билр мен. Сен эске кижи-биле чурттаар ужурулуг сен.

Кудур-оол кезек каада лада берген олурган. Мынча шынчы, найгамчык чараш, томаанын эки хенертен индык санал киргерге, бажы тулдээр, чүрээ саргыч болган.
— Чүге эске кижи-биле чурттаар ужурулуг кижи мен? Менээ сенден эске кым-даа керек чок.
— Сени сонугураак кыстар тыты бээр.
— Кандыг-даа кыстын керээ чок. Азы сен мени каар деп бодай бердиң бе?
Алдыңай чаныш-сынныш чок болган.
— Сөөк мунгаргай бээрини билип чоранан мен. Ынчалза-даа чүвенин шынын

билип алыр ужурулуг сен. Бүгү чурттага сөөк мунгаргай болгай. Бистер чаныш чөле чуртта-вас ужурулуг бис...
— Чылдагааны чүү чүвөл, Алдыңай?
— Бистер таарышпас улус-тур бис ийин.
— Ам кээп мээң бүгү сагыш-сеткилим сени каажан-даа утуп шыда-вас кылдыр чанышкы калганым-да... Чүге эгезинден тура менээ чөпшөрөшпейн барбаан сен? Баштай сен мени шуут тоовайн барган болзуңа, мен сөөк дугайында сагыш чок, бүгү сагыш-сеткилим дыш чорбас бе? Ам мен сен чок болзуңа чурттап шыда-вас мен.
— Кудур-оолга бүгү чүве караныпал келген. Ол Алдыңайнын өкүнүгө бажын салып алган, карактары дуй тудуу алган, ыт чок барган. Оон карактарынын изги чаны салааларындан өткөш, Алдыңайнын хөрээнд бээр ол болу берген. Алдыңай база оолдун бажынын дугун чыг салаалары-биле сугбай, ыт чок орган. Хун мырнай дүш эрте берген. Кудур-оол назарынын иштинде бир-ле дугаар ына хой карак чаныш токтени ол деп уруг билдирган.

Уе-ул болганда Алдыңай оолдун ийи чаагынан тудуу алган, оон карактарыныч көрүп алган ур-ле топтап көргөн. Оон оолдун чаактарындан, эринден дыныгы ошкаша:
— Дык мунгарвас чор.
— Сен мени каар турунда канчап мунгарвас кижи мен.
— Өнөгөрөөң эвес... Мен сөөк менээ инаанын шагала билген мен. Мен баа-ынак мен. Ынчалза-даа эске кижи-биле канчап бир чурттап бээр сен. Мээң-бир чоругуу болзуңа түрей бээр сен.
— Чүге түрей бээр кижи мен? Чылдагааны чүл?
Алдыңай шынын, индык болза-даа олче чикти кылдыр көргөш:
— Сөөк мунгаргай бээрини билип чоранан мен. Ынчалза-даа чүвенин шынын

канчаар-даа аайын тытпактап алгаш часыял магга ханмаа. Мырпай кызыл-хүнээр чоккушудай бергенде Кудур-оол айтырган:
— Ам өөренин чоруурда ужуракыр бис бе? Мен сөзүң чөле берейн бе? Мен сен чок болзуңа чөле шыда-вас-тыр мен — деп эн сөөлүг идгел-биле кордаан.
Алдыңай ажар чоккушудай берген хүңче ур-ле көрүп алган ора чугаалаан:
— Во бистин сөөлүг ужураылгыстыган хүнүдүр. Моон соонгар ужурашпаалы. Сенден дилеп тур мен.
— Уругуну карактары калба-ышкытыг Махалыкче, кызыгар чок дүүкекче шымын берген. Оон чаныс дамды-даа кылал дивозн.
— Сен чөле албыстай берген боор сен, Алдыңай. Хеп-хенертен кады чуртта-вас ужурулуг бис деп чү-нүл? Чок болза эске кижи-биле таньча берген бе дээрге баа ындыг эвес. Мен сөзүң бүүрээр мен. Чүү деп мындыг човулан мени бүргей айлы берген чор?
— Сөөлүңде биле бээр сен. Күзээр болзуңа сени кандыг-даа кыстар хулээп алыр. Сенээ аас-кежикти күзээр мен, Кудур.
— Менээ аас-кежикти күзээр кижи мени каар турар боор бе?
— Чурттага нарын-дыр ийин, анык чаны кыжиге кандыг-даа аас-кежик та-варжы бээр.
— Кудур-оол удавас эми болур кижи болгаш уругун бүгү мага-бодун хынал көргөн. Ол удурлан-маан... Уруг кыс хөвээр болган.

— Сен мени баштакта-нып тур боор сен, Алдыңай? Сен чаш хөвээр кижи ышкы болган. Мен баа ол хөвээр мен — деп, чөм эрөөн айтыргал салган.
— Бир эвес баштактап турган чүве болза эки-ле чүве-дир ийин, сарыым.
— Чок, сени мен сарыым лээр ужурулуг мен — деп, Кудур-оол чазамыктаан.

— Эр кижи бажыг болур чор. Ам менче келбес сен. Авам, ачамга, думмаларымга баа чугаалап каан мен. Кудур-оол каажан-даа келбес болган чүве дээр мен — дээш, уруг улуг тынгалы. Баштай авам мени элзөн айтырып шыг болган. Чок, авай, Кудур-оол хостуг-шө-лөс чорай аан. Оон кандыг-даа буруузу чок деп чугаалаан мен.
— Аван чүү диди? — деп Кудур-оол арны барык ага-ра берген мунгаргай айтырган.
— Ол хөкүкү чүү дээр боор.
— Сөөң чүү дээш менден ойталай берген чылда-гаанын чугаалаан сен бе?
— Чугаалаван мен. Ол баа сөөлүңде чүвени биле бээр оон.
— Ам чөле чүү-даа бүтпес бе?
— Чүү-даа бүтпес. Ындыг болза-даа сен демей-ле аас-кежикти болур сен. Сенээ кижи амьтанга та-варжы болур бүгү экини күзээр мен, Кудур. Эмин эртрир орайтаваанда чанаа-лы че. Сени баа авач, ачан кайтай бээр. Сарыг хунуу балдыр найнаар чиде берген оол боор деп бодай бээр. Кудур-оол биле Алдыңай туруп келгенер. Махалык ынычче чаныг хунуулап балдыркан. Ынчалза-даа хун ам-лаа бедик. Караңгыла-арга челир шаң элек турган. Кудур-оолга бүгү чүве каранып дун деп апарган. Мынча чылдар иштинде кам-нал келген эң чырык күзөл-дөр, арыг-чаагай ынакшылы, тыны деп эрчим кызы бил-димес чылдаган-биле бүгү чаагай четкилдиг окур шаап налган. Кызыл-Шанчыг кел-дөөнине арга чарыкта хек-тиң ун Чечеткиг хем унун-че чаныгынан турган. Хектиң унун дынашан, Кудур-оолдун сеткини улам куду-раан. Олар кудулап балдыр-кандар. Кым-лаа чүү-даа ытываан. Суурнуң кы-лымын челип келгенер. Та-раа склянычтын чанында Ал-дыңайнын бажыны чоккушудай келген. Кудур-оол кы-лаштарыны оожумнадыпкан.

— Эр кижи бажыг болур чор. Ам менче келбес сен. Авам, ачамга, думмаларымга баа чугаалап каан мен. Кудур-оол каажан-даа келбес болган чүве дээр мен — дээш, уруг улуг тынгалы. Баштай авам мени элзөн айтырып шыг болган. Чок, авай, Кудур-оол хостуг-шө-лөс чорай аан. Оон кандыг-даа буруузу чок деп чугаалаан мен.
— Аван чүү диди? — деп Кудур-оол арны барык ага-ра берген мунгаргай айтырган.
— Ол хөкүкү чүү дээр боор.
— Сөөң чүү дээш менден ойталай берген чылда-гаанын чугаалаан сен бе?
— Чугаалаван мен. Ол баа сөөлүңде чүвени биле бээр оон.
— Ам чөле чүү-даа бүтпес бе?
— Чүү-даа бүтпес. Ындыг болза-даа сен демей-ле аас-кежикти болур сен. Сенээ кижи амьтанга та-варжы болур бүгү экини күзээр мен, Кудур. Эмин эртрир орайтаваанда чанаа-лы че. Сени баа авач, ачан кайтай бээр. Сарыг хунуу балдыр найнаар чиде берген оол боор деп бодай бээр. Кудур-оол биле Алдыңай туруп келгенер. Махалык ынычче чаныг хунуулап балдыркан. Ынчалза-даа хун ам-лаа бедик. Караңгыла-арга челир шаң элек турган. Кудур-оолга бүгү чүве каранып дун деп апарган. Мынча чылдар иштинде кам-нал келген эң чырык күзөл-дөр, арыг-чаагай ынакшылы, тыны деп эрчим кызы бил-димес чылдаган-биле бүгү чаагай четкилдиг окур шаап налган. Кызыл-Шанчыг кел-дөөнине арга чарыкта хек-тиң ун Чечеткиг хем унун-че чаныгынан турган. Хектиң унун дынашан, Кудур-оолдун сеткини улам куду-раан. Олар кудулап балдыр-кандар. Кым-лаа чүү-даа ытываан. Суурнуң кы-лымын челип келгенер. Та-раа склянычтын чанында Ал-дыңайнын бажыны чоккушудай келген. Кудур-оол кы-лаштарыны оожумнадыпкан.

— Эр кижи бажыг болур чор. Ам менче келбес сен. Авам, ачамга, думмаларымга баа чугаалап каан мен. Кудур-оол каажан-даа келбес болган чүве дээр мен — дээш, уруг улуг тынгалы. Баштай авам мени элзөн айтырып шыг болган. Чок, авай, Кудур-оол хостуг-шө-лөс чорай аан. Оон кандыг-даа буруузу чок деп чугаалаан мен.
— Аван чүү диди? — деп Кудур-оол арны барык ага-ра берген мунгаргай айтырган.
— Ол хөкүкү чүү дээр боор.
— Сөөң чүү дээш менден ойталай берген чылда-гаанын чугаалаан сен бе?
— Чугаалаван мен. Ол баа сөөлүңде чүвени биле бээр оон.
— Ам чөле чүү-даа бүтпес бе?
— Чүү-даа бүтпес. Ындыг болза-даа сен демей-ле аас-кежикти болур сен. Сенээ кижи амьтанга та-варжы болур бүгү экини күзээр мен, Кудур. Эмин эртрир орайтаваанда чанаа-лы че. Сени баа авач, ачан кайтай бээр. Сарыг хунуу балдыр найнаар чиде берген оол боор деп бодай бээр. Кудур-оол биле Алдыңай туруп келгенер. Махалык ынычче чаныг хунуулап балдыркан. Ынчалза-даа хун ам-лаа бедик. Караңгыла-арга челир шаң элек турган. Кудур-оолга бүгү чүве каранып дун деп апарган. Мынча чылдар иштинде кам-нал келген эң чырык күзөл-дөр, арыг-чаагай ынакшылы, тыны деп эрчим кызы бил-димес чылдаган-биле бүгү чаагай четкилдиг окур шаап налган. Кызыл-Шанчыг кел-дөөнине арга чарыкта хек-тиң ун Чечеткиг хем унун-че чаныгынан турган. Хектиң унун дынашан, Кудур-оолдун сеткини улам куду-раан. Олар кудулап балдыр-кандар. Кым-лаа чүү-даа ытываан. Суурнуң кы-лымын челип келгенер. Та-раа склянычтын чанында Ал-дыңайнын бажыны чоккушудай келген. Кудур-оол кы-лаштарыны оожумнадыпкан.

Алдыңай холдун чабышпаан, хериминиң иштинче кире берген. Кудур-оол кезек көрүп турган. Кыстың чик мага-боду, чараш сыны бажы иштинче ажитталып киле берген. Моон муруука Кудур-оол ача уругу ба-рып турган болгаш кыстың ам кайы өрэлче кире бер-генни безин сагыжына чүр-лүк болап чоран.
Кудур-оол кудумчуну куду-ракташ, болуңу бажы-ныче оожум кылашпапкан. Сақтырга бо өртемейде чааксаан калган ышкы куду-ранчыг болган. Алдыңай ам куньяда барган боор. Ам ында 8 класса өөренир думмазы. Энермаа бар. Ол урбазынын кааа чоранын билдир. Чүге дээрге Кудур-оол биле чүге келээниче чо-рупканын баа көргөн. Шко-лага өөренип тургаш, усту-ку кластарга Алдыңай-биле Кудур-оолдун чамдык хүн-дерде кады кичээлге белет-кенни турганын безин уруг-ун думмалары билдир тур-ган.

Кудур-оолдун болап чор-аныг деп Алдыңай бажы-га келгеш, куньяга барган. Ында думмазы Энермаа ном номчуп Алдыңай дум-манын чымык кылдыр көр-гөш, хөкөтө турган соок шайын шаажанга кудул па-таш, ыла турган аш-чөм-чө көрүмүнэн. Уруг удур өрэлге баргаш, уруг кырын-че пазы-беле хөвээр ы-дыккан. Ол чүге арнын ар-жылы-биле дугулап алган. Энермаа көрүп турарга у-тывас арнын аржылы-биле дугулап алган ун чокка каттырып чыккан ышкы болган. Энермаа урбазына аажок ынак. Урбазы анаа каттырып чыдар кылдыр бо-данып, Кудур-оол-биле чуга-алаан чүүлдери аажок кат-тырыныч болган-дэр деп боор.

Энермаа шай кылдып, улаштыр чөм белеткеш, даштын инектери кирип кээрге, оларны сагыш, сут-ту машинага тыркташ, бажы иштин аштап каатар-га-лаа, урбазы чытпышпаан. Оларнын ала-иези Дыгыр-Шенинч Улуг-Чайлаага чайлаан. Малчыннарга хой

Монгуш КӨЖЕЛДЕИ

семиртир үе. Суурга уруг-дарынын чамдыгы артар. Чүү иш болганда Алдыңай туруп келген. Урбазы ка-раан ышкыдыр ытпал алганын Энермаа бүүдү өскерип каан. Кирип кээрге анаа кичи болгай. Чүге ынчалдыр бук-баш кылдыр ытпал ал-ган уруг боор деп думмазы пат кайгаан. Алдыңай ар-ны соок сут-биле чунуп каапканда думмазы айтыр-ган:
— Сақтырмагма ыгнал-даа чыткан ышкы сен. Чүге ынчал тур сен, урбай? — деп эвилген айтырган.
Алдыңай думмазынын ай-тырына чүү-даа болбаан чүге дег харыялаан:
— Ол чүү дээрин ол. Энер. Анаа уйгуурааш, удуп чыттым. Сээн инектер саап, сут тыртып чытканын-ны безин өскерейн барып-тыр мен — дей тыртып каан.

Энермаа урбазынын ар-нын шичилеп көргөш, айым тытпайн барган. Урбазынын кызыл чаактары, дозургай кара карактары хөжүгү хө-вээр ышкы болган. Дем көрүмү чөмө итпал каап-кан ышкы болчун, ам бисеги хөвээр чынананып турар. Азы Кызыл-Шанчыгга чө-төй оол-биле хөвөржип-хө-вөржип, өөрүшкүндөн ын-чап турар чор бе? Ам ула-вас башкы болур кижи кан-чап ындыг чүвөл деп Эне-рмаа болганан.
— Даарта чайлага бар-гаш, утгам Кудур чөстөй-биле кады хунээш, кежээ-литей келгеш, чиктин кон-чуг ытпал-даа орган ышкы болду деп чугаалаан мен деп, Энермаа урбазыныч көрөн.
— Ынчанмас чор, Энер. Мен ытываан мен. Анаа-ла авамга үен-ыла чүве чү-жааларыңа өчпөк-ла болгай. Соока шүве, кезикей.

Урбазынын карактары ча-лыңган-даа ышкы боорга, Энермаа чөпшөрөш, бажы соғанандып каан.
Алдыңай думмазын куду-рап алгаш чаа-ла часы-ытпал каан.
Кудур-оол бажыныга кел-геш ала-иезин чүңу-даа ытываан. Ол каш хонук иштинде аш-чөм безин ор-та кичи чалап каан. Ала-зы олү бир-ле чүвөгө эмин эртрир мунгаргай апарганын өскерип каан. Кап-даа кап-тал айтырар дээш дидин-мээн.
(Уланчылгы).

Иван Чамзоевич САЛЧАК

Тыва чурулга уран чүүүдү аар чидиринге таварышкан. Уругулуулдиг аар аараанын соонда талантыг чүдүрүкчү, Тыва Республиканын Курене шаниалык лауреады, Тыва Республиканын алдарлыг чүрүкчү Иван Чамзоевич Салчак мээң.

Иван Чамзоевич Салчак Тыва Арат Республиканын Бин-Хем кожуунун Баян-Кол деп черинге, малчы арат кижинин өг-булезинге 1930 чылдын октябрынын 10-да төрүттүнгөн. Ол, 1940 чылга чедир өг-буле-зинге кижизиттирип тургаш, 1940 чылда Сесерлягин эге школазына өөренип кирген. 1945 чылда оңу Кызылдын № 2 школазынче шилчиктен болгаш ону 1949 чылда доос-кан.

Школан дооскаш, ол «Мо-лодэж Тыва» солунун редак-циязына ажиллап кир-геш, бир-ле дугаарында солун-сеткүү графиказы-биле тань-жык, алаа хандыкшаан. Совет Армиянын хурээлинин 1950-чылдын 1953 чылга чедир шериг албаны эртрирген чылдары ол анык, талантыг кижинин чурулга уран чүүүлүгө берди-ле кунээ-чүткүлү улам-на ханылактан. И. Ч. Салчак ше-рин албаны эртриргенин соонда «Молодэж Тыва» сол-лунга дедир эеп челип келгеш, ном графиказы өөрениринче дорт эгелен кирген. Ол чорук оңу 1955 чылда Свердловск-тин уран-чурулга уулишенин-ге өөренип киреринге идигил-болап болгаш ону 1960 чыл-да чедикширин дооскан. Оңу соонда ол «Шың» солунун редак-циязына чүрүкчүлүк ажиллап киргеш, чогаадык чурулга ажилын эгелзэн бол-гаш республика дегелгелерин-ге эң баштай киришкен. Оон профессионализмге кызымаккай чүткүлү, Тыванын ном граф-иказын улам байлактадыр дээш мога-шылгак чок ажилы оңу 1961 чылда Москва-нын В. И. Суриков аттыг куруне-тин чурулга институтуна өөренип киреринге идигил бол-ган. Ол студент бооп турган чылдарында «Төрэн Тыва» дээр бөлүк графика ажилда-ры кылып эгелзэн болгаш анаа болуңу төрөн чүрүтүп алган-йөрзөгөн чурулга уран чүүүдү-биле шилчип көрүскөн. Ол бөлүк ажилдарга «Элдик шыгырааш», «Эзир самы», «Бир» дээш ышкы ындыг кайгамчыктыг чурулга чогаал-дары хаммаарыг. Оон ол чурулга ажилдарынын ыны-бүрү чымык-чылыг өнйөр чүрүкчүлүк болап оран-деле-гейин болгаш бүүдүг амы-дырал-чурталганын кайы хуну-уран-байлак бүү-биле көрүп турарын көргүзү-херечин бооп турар. Ол уеле-ле чүрүк-чү, ном графиказын талазы-биле ажилдарын үргүтүлгөн, «Алдын куш» деп номун А. С. Пушкинниң «Балыкы болгаш балык дугайында» тоолуну чүрүк каасталганын кылган. Профессинал чүрүкчү И. Ч. Салчактын чогаалык ажил-чорудугу «Ие буну», «Аңчынын ыры», «Хөлдө хун ажа бергени» деп кайгамчык эки чогааларындан эгелзэн. Оон ол ажилдары «Социалист-тин Сибирь» деп зона дегел-гезинге 1970 чылда белин-биле үнелеп демдөгөн. Иван Сал-чак студент турган чылдарында хөй черлерге барып, хөйүг көргөн, билдир алган. Таллинге, Ригага, Вильнюска барып чо-ран чылдарында ол хөй чүүү-

дерин өөренип, Е. Кибриктин мастерказына ажилда-вас-шаан, байлак дуржулганы шичээдин алган болгаш амы-дыралга, ажил-ижинге чедикши-ринин ажилгаан. Бичин уруг-лар номунун Бүгү-рөссия дегел-гезинге оон «Кырган болгаш Салчак мээң» деп тоолуручу чуру-лга уран чүүүдү база беди-биле үнелзэн. Тыва кижидер-нин литература болгаш уран чүүү ажилдакчыларын портреттерин графикаг кааста-ла-биле чурурун И. Ч. Салчак күзеп чоран. Ол күзелин Иван Чамзоевич амырдалга чогаалык бүү-биле боттан-дырып, чаныс чөм-чуртуула-рынын макталын алган. Гра-фикаг хөй портреттерин чүра-ны дээш И. Ч. Салчак Тыва АССР-нин алдарлыг чүрүкчү хунуулу атты 1980 чылда тынвыкан. Ол-ла чылдарда Иван Чамзоевич Тыва АССР-нин Чурукчулар эвилелин баштаар черин дарагы тур-ган, ук албан-думжаага 6 чылдын дургузуна сонугуу келген.

Тыванын чурулга уран чүүү-лүн пропагандалаар талазы-биле улуг ажилда И. Ч. Сал-чак кылган. Тыванын улустун чогаалыганын дегелей арена-зына ол иштеринде, чырылган турган. Республиканын чурук-чулары болуңу бажынын ал-ган сөөлүндө Иван Чамзоевич болгаш оон чүрүкчү эң-өөрү Сибиринин, Ыраккы Чөөн чү-тү зона дегелгелеринге, Бүгү-рөссиянын дегелгелеринге кааба-биле киришкен. И. Ч. Салчак уран чүүүдөр үнелишин ба-шкызы болуп база ажиллап турган. Уран чүүүдүн сайы-малы дээш мога-шылгак чокка, ак сеткилдиг ажилдарынын үлөгөр-чижээл анык чүрүк-чуларын хөй салгалдары Иван Чамзоевич Салчактан алган. Хөй-ини ажил-чорудуулу-биле холбаштыр ол чогаалык бүү-биле күнелишин ажиллап келген. «Ш эртен оон» деп тоолга, С. А. Сарыг-оолдун, И. Ойлан-оолдун номларына, тыва улустун тооларына капырылга чү-руктары ол күстектен. Про-фессинал график чурукчуларын бирээш И. Ч. Салчак тыва улустун чанылдарын амы-дыралга мога-шылгак чокка чү-рүк, тодараг көргүзүп чоран. Оон «Хараңгыгай» деп чуру алдарык, бедик үнелдиг ал-ган, хөжүгү болгаш амырдал-дары өөрүшкүлүг кыс анык сал-галды көрүнүчү болу берген. Чоңун маадырлыг чогаалы-газынын маадырлары-биле аныктары ол ужураштырган.

Тыванын чурулга уран чүүү-лүн сайырадырыга чедикши-рини база Тыванын амы-дыралыга чогаалык улу-д салышынын дээш И. Ч. Сал-чак Тыва Республиканын 1991 чылда литература уран чүүүдүн талазы-биле Курене шаниалык лауреады атты тынвыкан.
Графика уран чүүү-биле холбаштыр И. Ч. Салчак бистин республиканын Курене демдектерин чогаалдырыга ишпектей киришкен, Тыва Республиканын Сүдээни ол 1992 чылда чоруп күстектен.
Ш. Д. Ооржак, К. А. Бичел-дир, Б. С. Шырап, Д. К. Ооржак, Ч. Ч.-Д. Ондар, Т. Ч. Ондар, Д. Х. Тойбу-ха, О. Д. Монгуш, С. Н. Флэйш-оол, В. В. Нагорный, Е. Б. Байыны, Б. С. Дүлчүр, К. Н. Саая, С. А. Барп, В. С. Тока, Н. Ш. Куулар.

МЕЛЕ-ПРОГРАММА

СРЕДА

ФЕВРАЛЬ 16
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 18.20, 21.20 Дам-чыдылгалар программасы. 6.00 Мелдээр. 6.35 Эртенги сулла шимчээшкенин. 6.45 Эртен. 9.05 Шимчөөс өңү ыныгунун дугайында долу-лад. 9.20 Сааскан. 9.40 «Анаа-ла Мария дээр». Уран-чечен фильм. 10.35 Аян-чорукчулук клубу. 11.20 «Ужур чоруу бажы». Мультифильм. 11.50 Пресс-экспресс. 12.00 Мелдээр. 12.20 — 12.50 «Горячче болгаш өскелер-даа». Теле-сериал. 6-гы сериясы.

280-ти сериясы. 13.00 Эй-бис-син дегелгенин бүгү диг-теринден мелдээр. 13.35 «А бир эвес бө ынактыг бола-а». Уран-чечен фильм. 15.15 Уругларга дамыдылга. 15.30 Мульти-пульти. 15.40 «Кен-туру». 16.10 Телесолуң. 16.20 Олимпиадгы курьер. 16.50 Кышкы XVII Олимпиадгы оюн-нарында. 18.00 Мелдээр.
«ТЫВА» канал
18.20 Мелдээр. 18.30 Мульти-фильм. 18.50 «Чаштарге көр-үндүр». Тыва Республика-нын уруглар фондузунун дар-газы С. М. Ооржак дамчы-дылгага киржи. 19.20 «Төг-гүнүн кичээлери». Тыва Оюнулар. 19.35 Мелдээр. 19.45 Чаралдар.
«РОССИЯ» канал
19.50 «Санта-Барбара». Уран-чечен телефильм. 281-ги се-риясы. 20.40 «КД». 20.55 Кышкы XVII Олимпиадгы оюн-нары. Хоккей. Россия — Австрия. 23.30 «Ностальжи» — бүгү салгалдарын музика-ныч. 00.00 Мелдээр. 00.25 Тодаргай-биле. 00.35 — 00.40 Сылдыстар чугаалап турлар.

ЧЕТВЕРГ

ФЕВРАЛЬ 17
БИРГИ ПРОГРАММА
«ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 21.20 Дам-чыдылгалар программасы. 6.00 Мелдээр. 6.35 Эртенги сулла шимчээшкенин. 6.45 Эртен. 9.05 Шимчөөс өңү ыныгунун дугайында долу-лад. 9.20 Домисколя. 9.40 «Анаа-ла Мария дээр». Уран-чечен фильм. 10.30 Динг амьтанар аймаа. 11.10 «...Он алды хар-лыгларга чедир болгаш оон-ла өрү наздылгалар». 11.50 Пресс-экспресс. 12.00 Мелдээр. 12.20 — 12.50 «Горячче болгаш өскелер-даа». Теле-сериал. 7-ги сериясы.
14.20 Саггардыкчы. 15.00 Мелдээр. 15.25 «Алча хулгаа-зынар чуртулда». Мульти-фильм. 15.55 «...Он алды харлыгларга чедир болгаш оон-ла өрү наздылгалар». 16.35 Телесериал. 16.45 Доку-ментилер болгаш салым-хуулар. 17.00 Афганистан Республикадан шериглерин үндүргенин 5 чылынга ту-раскааткан дайынч интер-националчыларын ужура-шышканын. 18.00 Мелдээр. 18.25 Мир. 18.45 Технолом. 18.55 «Анаа-ла Мария дээр». Уран-чечен фильм. 19.50 «Ак дойдуга клуб». Э. Рязановтун автор программасы. 20.40 Тамчыктыг удунар, чаштар! 21.00 Мелдээр. 21.30 Бомонд. 21.45 Телекранга бир-ле ду-гаар көргүзүр. «Рождество бивваара бажы». Уран-чечен фильм. 23.15 Кышкы XVII Олимпиадгы оюннары. Лыжа Фийстайланд. Могул. 00.00 Мелдээр. 00.20 Кышкы XVII Олимпиадгы оюннары. Коньки спорту. 15.00 м. Эзел. 01.05 Пресс-экспресс. 01.15 Олим-пиаданын хүн демдөгелди. 01.35 — 03.35 Кышкы XVII Олимпиадгы оюннары. Хоккей. Чехия — Германия.

«РОССИЯ» канал
7.00 Мелдээр. 7.20 Автомиг. 7.25 Негетинин тур... негетинин тур... 7.30 Формула-730. 8.00 Чергелешкектер. 8.20 Ажылдар кижидерин үези. 8.30 «Санта-Барбара». Уран-чечен телефильм. 281-ги се-риясы. 12.10 Олимпиадгы курьер. 13.00 Эр-бис-син дегелгенин бүгү дигтеринден мелдээр. 13.30 «Оффислер». Уран-чечен фильм. 15.05 Телесолуң. 15.10 Концерт. Джаз импровиза-ция. 15.25 Уругларга дамчы-дылга. 15.40 «Такой возраст». Аныктарын тележурналы. 16.10 Кышкы XVII Олимпиадгы оюннарында. Лыжалык чарык. 10 км. Эрлер. 18.00 Мелдээр.
«ТЫВА» канал
18.00 Мелдээр. 18.10 «По-литика болгаш политиктер». 18.40 «Чечен мейд». 19.10 Мелдээр. 19.20 Байырмыс-тыг хулээп алынар. 20.00 Чаралдар.
«РОССИЯ» канал
20.05 «Санта-Барбара». Уран-чечен телефильм. 282-ги се-риясы. 20.55 Мен — баштын мен. 21.15 «Кым-лаа утун-лупбаан». 21.20 Олимпиадгы курьер. 16.50 Кышкы XVII Олимпиадгы оюннарында. 18.00 Мелдээр. 18.20 Оон-моон мелдээр. 18.35 Пятница са-нында Дисней. «Бугдинди душтуу». Уран-чечен фильм. 19.30 Телеоноң. 19.45 Мелдээр. 19.55 «Кайгал». Экер-эпес эрлер өөрелеринде. 20.35 «Винти-биле кады болуңар». 21.00 Мелдээр. 21.10 Чарал-дар.

ПЯТНИЦА